

syftar till social positionering. Helena Kåberg för diskussioner utifrån de framsteg som 1800-talets konstindustri gjorde, där nya textil- och metallindustrier producerade allt fler varor som liknade gamla lyxföremål men som kunde köpas av en bredare allmänhet. Hit hör även mekaniserad tillverkning av glas- och porslinsföremål. Med detta uppkom vid slutet av århundradet diskussioner om stil och hur hemmet borde organiseras. Svenska Slöjdföreningen och (bland andra) Ellen Key tog till sig den stilkritik som tysken Jakob von Folke tidigare utvecklat. Familjer utan särskilt mycket medel skulle inte sätta sig i skuld, inte minst för att undvika en risk att hamna i moraliskt förfall. Rådet var bland annat att enklare och billigare produkter kunde vara minst lika vackra som formgjuten "krims-krams". Kring detta tema finns redan mycket skrivet, exempelvis Kerstin Thörns avhandling *Bostad för hemmet* som berör åren 1889–1929.

Två kapitel får representera det svenska begäret under 1900-talet. I det första diskuterar Louise Wallenberg representationer av lyx, begär och klass i svensk film mellan 1910 och 1940. I det andra utgår Ulrika Berglund förtjänstfullt från Christopher J. Berrys bok *The idea of luxury* med distinktionerna "needs", "wants" och "desire", när hon för diskussioner om mode kontra kläder, lagom lyx enligt den svenska medelvägen, kläder för alla behov och slutligen hovets och de svenska inköparnas roll för spridning av lyx i form av klädesplagg under 1900-talet.

Umeå universitet

PEDER ALÉX

Tobias Davidsson, *Understödet rationalitet: En genealogisk studie av arbetslinjen under kapitalismen* (Göteborg: Göteborgs universitet 2015). 422 s.

Tobias Davidsson är verksam på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet och är i sin forskning inriktad mot svensk social- och arbetsmarknadspolitik. Davidsson är visserligen inte historiker men anser att det är metodiskt viktigt med en historisk ansats på området. En sådan ansats hjälper oss att förstå de praktiker och föreställningar som vi idag tar för givna inom social- och arbetsmarknadspolitiken. Det är med denna utgångspunkt avhandlingen har tillkommit.

Davidsson utgår från Foucault och Marx. Huvudsyftet är att dekonstruera den dominerande principen inom dagens svenska arbetsmarknadspolitik, arbetslinjen, och undersöka i vilken utsträckning den kan anses vara besläktad med den äldre arbetslinjen under 1800-talet. Det gör Davidsson genom en genealogisk studie, inspirerad av Foucault. Konkret innebär det att

författaren har för avsikt att studera hur villkoren och stödet för offentligt understöd problematiserades, legitimerades och förändrades i Sverige och i Göteborg under perioden 1847–1875, och om det går att identifiera ett släktskap med det tidiga 2000-talets diskurser om aktivering, arbete och bidrag. Tidsperioderna kunde mycket väl ha angetts i avhandlingens titel då det är dessa som studeras och jämförs, i stället för ”kapitalismen” som leder tanken till en mer omfattande studie än vad det i själva verket är frågan om. Det är således den av ekonomisk liberalism präglade perioden under 1800-talet som jämförs med dagens nyliberala diskurs. Liberalism fattar här Davidsson i linje med Foucault som en i första hand maktutövande och styrande praktik i ett samhälle präglad av allt fler fria och självständiga individer vilkas friheter determineras av den styrande praktiken. Det betyder att tidsperioden mellan dessa två och som utgör välfärdsstatens uppbyggnad lämnas därhän av Davidsson. Syftet för Davidsson är sålunda inte att skriva fattigvårdens historia.

Utöver inledningen är avhandlingen disponerad i fyra huvuddelar. I del 1 presenterar Davidsson avhandlingens teoretiska och metodiska utgångspunkter. Metodologiskt utgår Davidsson från Foucaults genealogibegrepp för att knyta 1800-talets diskussion om understödets rationalitet med nutidens. Med rationalitet menas understödets motivering, reglering och problematisering samt hur en aktiv legitimering av understödet skapas vid en given historisk tidpunkt. För Davidsson påkallar det en undersökning av ett stort offentligt källmaterial från såväl riksdagen och Göteborgs kommun som en rad debattartiklar etcetera. Syftet är att se hur dessa källor förhåller sig till varandra och hur de är länkade till nutiden. Med utgångspunkt från Marx betraktar Davidsson lagstiftning och lokal fattigvårdsverksamhet som visserligen separerade från ekonomin men likväl centrala delar av produktionsförhållandets inre logik. Det Davidsson har i åtanke är å ena sidan lönearbetets framväxt som den dominerande anställningsformen, å andra sidan hur den offentliga understödsverksamheten ackommoderas till denna process. Davidsson ser Marx och Foucault som komplementära. De skäl författaren anför är att Foucault sällan förklarar maktanalysens och maktrelationernas utveckling samt deras förändring utifrån strukturella och materiella behov. Davidsson medger emellertid att han inte fullt ut i sin avhandling lyckas visa hur de båda kompletterar varandra.

Del 1 är omfångsrik och innehåller en i och för sig intressant men väl tilltagen bakgrund till de teoretiska och metodologiska delarna av Foucaults och Marx teorier som Davidsson använder sig av i avhandlingen.

Del 2 och del 3 är i huvudsak empiriska till sin karaktär och är styrkan i avhandlingen. I dem går Davidsson noggrant igenom sitt källmaterial för att se hur diskursen av offentligt understöd till fattiga skapades under perioden

1840–1870, på såväl en nationell nivå i debatterna i riksdagen som på lokal med Göteborg som exempel. Två olika diskurser som kom att problematisera understödet går att identifiera. Den ena utvecklades kring uppfattningen att pauperismen, det vill säga en utbredd fattigdom inom främst den arbetande klassen, var en konsekvens av industrialiseringen och sålunda en följd av de strukturella förändringar som industrisamhället medförde. Den andra diskursen tog avstamp i en äldre, förhärskande och samtidigt moraliserande attityd till förändringarna i samhället, där framväxten av pauperism ansågs bidra till en ökad lättja och lust till olika njutningar hos understödstagarna. I första hand är det riksdagsdebatten 1869 om de stegrande kostnaderna för fattigvården som ledde till förslag att ompröva tidigare fattigvårdsförordningar, vilkas konstruktioner man ansåg innehöll demoraliserande incitament. Resultatet av förordningarna blev enligt flera av riksdagsdebattörerna att marginaliserade men fullt arbetsföra individer alltför ofta föredrog att leva på fattigunderstöd. Med dagens språkbruk skulle man kanske säga att de tidigare fattigvårdsförordningarna hade varit för generösa och därmed bidragit till en demoralisering av understödstagarna. Det är denna senare diskurs som Davidsson visar kom att få övertaget i riksdagen. På lokal nivå utspelade sig samma kamp som exemplet med Göteborg visar och som speglar den offentliga debatten. Den empiriska genomgången är väl genomförd i båda delarna, framför allt del 3 om Göteborgs fattigvårdsinrättning, där Davidsson tydligt visar kampen mellan å ena sidan den mer moraliserande diskursen av det offentliga understödet och å andra sidan diskursen om gränsdragningen av hjälpbehovet som en följd av det framväxande industrisamhällets avigsidor. Trots en formellt restriktiv hållning hos de ansvariga för fattigvårdsinrättningen tvingades de regelbundet att utbetala understöd till arbetsföra arbetslösa, en indikation på en begynnande strukturell arbetslöshet.

Del 4 är den sista och avslutande delen. Huvudsyftet är här att jämföra och diskutera det tidiga 2000-talets problematisering av understöd till potentiellt arbetsföra och anförda lösningar med den motsvarande problematisering av understöd som följde på accepterandet av 1847 års fattigvårdsförordning. Kapitlet är deskriptivt och bygger i huvudsak på tidigare forskning. Det inleds med en kort beskrivning av 1900-talets svenska socialpolitik där välfärdsstaten tillkomst står i centrum, följt av den nyliberala perioden som inleddes på 1970-talet och dess syn på arbete, fattigdom och understöd. Därefter gör Davidsson jämförelser mellan i första hand 2000-talets nyliberala socialpolitik och 1840–1870-talens understödsrationalitet för att med hjälp av den genealogiska ansatsen påvisa släktskapet mellan de två perioderna, det vill säga ”diagnostisera nutiden genom att undersöka det förflutna” (s. 360). Davidsson gör emellertid inte samma noggranna genomgång och analys

av nutiden, 2000-talet, utan tycks anse att släktskapet med 1840–1870-talets understödsrationalitet är tydligt nog. Någon undersökning av släktskapet på kommunal nivå görs inte, vilket är synd. Det hade varit intressant med en undersökning mellan nutidens Göteborg och 1840–1870-talens.

Avgränsningen till i huvudsak 2000-talet är enligt min uppfattning väl snävt. Davidsson nämner 1990-talet kort men kunde ha behandlat det utförligare. Decenniet är viktigt för nyliberalismens genombrott på det socialpolitiska området. Davidsson skulle ha vunnit på att mer ingående ha behandlat den ekonomiska krisen alldeles i början av 1990-talet. De kraftigt ökade utgifterna för socialförsäkringarna som följde öppnade för nyliberala lösningar på detta utgiftsområde. Det är först med ingången av 1990-talet som den nyliberala diskursen om det offentliga understödet vann terräng på bred front bland i stort sett samtliga riksdagspartier och i den offentliga svenska debatten, i analogi med riksdagsdebatten 1869 om de ökade kostnaderna för fattigvården som föranledde riksdagen att ompröva tidigare fattigvårdsförordningar. Trots de invändningar som finns här mot hur avhandlingen är genomförd så är Davidssons undersökning av understödets rationalitet mellan de två valda tidsperioderna lovvärd och spännande att ta del av.

Stockholms universitet

SVEN HELLROTH

Gustaf Cederschiöld, *Briefe an Hugo Gering und Eugen Mogk* (utg. Hans Fix och Birgit Hoffmann), *Linguistica Septentrionalia* vol. 8 (Saarbrücken: AQ-Verlag 2016). 630 s.

Gustaf Cederschiöld (1849–1928) var professor i nordiska språk i Göteborg, medlem i redaktionen för svenska akademiens ordbok och i ett svenskt vetenskapligt sammanhang mest känd för sin bok *Om svenskan som skriftspråk* från 1897. Innan han tillträdde professuren i Göteborg 1892 var Cederschiöld under nästan tio år föreståndare för elementarläroverket för flickor i samma stad. Han stod med andra ord med ett ben i akademien och ett i skolvärlden, vilket inte minst illustreras av att han 1888 gav ut *Svensk läsebok* för användning i läroverk och flickskolor. *Svensk läsebok* kom ut i tio upplagor fram till år 1925.

I Tyskland är Cederschiöld dock främst känd som en av initiativtagarna till serien *Altnordische Saga-Bibliothek* tillsammans med de tyska germanisterna Hugo Gering (Kiel) och Eugen Mogk (Leipzig). *Altnordische Saga-Bibliothek* var en kommenterad, vetenskaplig utgåva av till tyska översatta